

Підрозділ 9.3

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ПРИМУС: ПИТАННЯ ПРАВА РЕАЛІЗАЦІЇ

КОЗАЧЕНКО О. В.

Відокремлений структурний підрозділ «Миколаївський інститут права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор

КУЛЬТУРО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СИСТЕМИ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Кримінально-правові заходи, передбачені діючим Кримінальним кодексом України, і такі, що передбачені іншими нормативно-правовими актами, але мають кримінально-правову природу, утворюють багатокількісну (в сучасних умовах розвитку кримінального права може йти мова про п'ять напрямків або «колій»: покарання, безпека, реституція, забезпечення та заохочення) систему заходів кримінально-правового впливу, до якої можуть бути включені: система покарання і судимість, система інших заходів (позбавлених ознак кари) як примусових: примусові заходи медичного характеру, примусові заходи виховного характеру, примусове лікування; спеціальні кримінально-правові заходи, реституційно-компенсаційні кримінально-правові заходи, заходи забезпечення; превентивний та профілактичний нагляд, так і позбавлених ознак державного примусу: заходи реабілітаційно-заохочувального впливу.

Культуро-антропологічний підхід до аналізу покарання поряд із нормативно-доктринальним підходом до його визначення, який орієнтує на дослідження змістовних характеристик покарання у їх статичному стані, та поглядом на кримінальне покарання у його соціологічному значенні, який дає можливість акцентувати увагу на динамічному процесі впливу на осередки соціальної структури, акцентує увагу на відповідності покарання цивілізаційному розвитку суспільства із визнанням людини, її прав та фундаментальних свобод як єдиної міри оцінки ефективності покарання.

Примусові заходи медичного характеру являють собою примусовий вплив на особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене Особливою частиною КК України, у стані неосудності, обмеженої

осудності, та особу, яка вчинила злочин у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання, який здійснюється у формі надання психіатричної допомоги амбулаторно або поміщення особи до психіатричної установи виключно за рішенням суду, винесеного на дискреційних засадах. З позиції культуро-антропологічного виміру це є актом гуманного відношення до особи з відмовою від застосування кримінального покарання та лікування особи за рахунок держави.

Примусові заходи виховного характеру, в культуро-антропологічному вимірі, являють собою застосовувані на альтернативних засадах примусові прийоми і способи впливу, що призначаються судом особі, яка не досягла повноліття, з метою здійснення її юридичного перевиховання й попередження можливості вчинення злочинного діяння у майбутньому. Уявляється, що застосування примусових заходів виховного характеру до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння у віці від одинадцяти років до досягнення віку кримінальної відповідальності, не повинно мати кримінально-правового характеру і тому відповідні заходи підлягають виключенню із системи заходів кримінально-правового впливу.

Примусове лікування є особливим видом додаткового кримінально-правового заходу примусового характеру, який застосовується судом на дискреційних засадах до особи, що вчинила злочин або об'єктивно неправомірне діяння і має хворобу, яка становить небезпеку для інших осіб, шляхом надання медичної допомоги, необхідної і достатньої в конкретних умовах, що є актом гуманного ставлення як до особи, яка вчинила злочин, так і до інших осіб, захист інтересів яких є завданням кримінального закону.

Спеціальними кримінально-правовими заходами слід визнавати окремі прийоми і способи здійснення кримінально-правового впливу, які застосовуються судом як разом, так і окремо від покарання, до особи, що вчинила злочин або об'єктивно неправомірне діяння з метою попередження можливості вчинення діяння у майбутньому.

Під реституційно-компенсаційними кримінально-правовими заходами слід розуміти примусові заходи індивідуального характеру, які застосовуються в судовому порядку з метою усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданих збитків або відновлення порушених прав, тобто подолання тих суспільно небезпечних наслідків, які утворилися в результаті вчинення злочинного або об'єктивно неправомірного діяння.

Кримінально-правові заходи забезпечення, до яких, наприклад, відносяться такі прийоми та способи кримінально-правового впливу, що застосовуються у зв'язку із здійсненням екстрадиції, орієнтуються на забезпечення реалізації основних принципів кримінального права, зокрема таких як невідворотність здійснення кримінально-правового впливу, економія правових репресій та інші.

Кримінально-правові заходи з превентивно-профілактичним змістом являють собою різновид соціально-профілактичної примусової діяльності, яка має індивідуальний характер і здійснюється щодо осіб, які відбули покарання до зняття або погашення судимості, з метою попередження вчинення вказаними особами злочинів.

Реабілітаційно-заохочувальні заходи являють собою систему прийомів і способів впливу на поведінку особи, яка вчинила злочин, з метою спонукання особи до соціально-позитивної поведінки шляхом пом'якшення або відмови від застосування примусового кримінально-правового впливу. Реабілітаційно-заохочувальний вплив здійснюється у разі застосування, зокрема, інституту звільнення від кримінальної відповідальності, інституту добровільної відмови при незакінченій злочинній діяльності, амністії та помилування, інституту звільнення від кримінального покарання і його відбування та інші. З метою розширення заохочувальної складової спеціально-превентивної функції представляється доцільним нормативно закріпити необхідність звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які відмовилися від доведення злочину до кінця, навіть за умови, що у фактично вчиненому містяться ознаки іншого злочину, ніж той, від вчинення якого відмовилася особа.

Таким чином, перспективи розвитку сучасного кримінального права пов'язані з формуванням підґрунтя для визнання кримінально-правових заходів як узгодженої системи прийомів і способів здійснення кримінально-правового впливу, необхідного і достатнього в умовах забезпечення балансу інтересів людини, суспільства і держави, які функціонують в умовах «багатоколіїності», здатної забезпечити необхідний і достатній вплив на кримінальні практики.

ФЕДОРОВ В. Н.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
доцент кафедры уголовного права, кандидат юридических наук, доцент

«ТРАВМАТИКА» КАК СРЕДСТВО САМООБОРОНЫ

В настоящее время в Верховной Раде Украины находится законопроект «О разрешительной системе в сфере обращения со специально определенными видами оружия, боевых припасов к ним, средств индивидуальной защиты и активной обороны, взрывчатыми материалами промышленного назначения».

Среди многих вопросов, поднятых в этом законопроекте, наиболее острые споры возникают по поводу прав физических лиц (граждан) на определенные объекты разрешительной системы. Так, в статье седьмой